

שו"ת מאת הגאון רבי יהודה ברכה שליט"א

ראש כולל "יחווה דעת" הר נוף ירושלים בנשיאות מרן הגאון רבי עובדיה
יוסף שליט"א, מח"ס שו"ת ברכת יהודה ועו"ס,
ודומ"ץ בשכונת רמת שלמה ירושלים

בס"ד יג תמוז (ערב שבת קודש לסדר פנחס) תשע"א
אודות השמוש ביום שבת קודש במכשיר "כשר סוויטש" (מתג אור)

לכבוד הרב מנשה קלתי שליט"א מהעיר ניו יורק
שלום וברכה

מה ששאלת אודות מה שזיכה אותך הקב"ה להמציא את מכשיר "כשר סוויטש" (מתג אור) כדי למנוע חילול שבת, ולסייע בעונג שבת ועוד דברים, דהאם מותר להשתמש בו ביום שבת קודש. וזה תיאור פעולת המכשיר "כשר סוויטש" (מתג אור) הנ"ל: במתג מותקן מחשב, באופן שבצד אחד יש מקום קיבול, ובצד השני יש מכשיר שזורק כל כמה שניות קרן אור על כלי הקיבול, והמחשב מסודר באופן זה שכל זמן שהקרן נופלת על כלי הקיבול, החשמל דולק, וכשמסתירים את הקרן, אחרי כמה שניות, החשמל נכבה. והשאלה היא, האם מותר להזיז המסתיר שיסתיר את הקרן, ועי"ז יכבה החשמל, וכשיזיזו את המסתיר חזרה, הקרן תפול על כלי הקיבול, ואז ידלק החשמל. ובנוסף, יש ספק אם הקרן תשלח, ואפילו אם הקרן ישלח, יש ספק אם החשמל ידלק. וגם יש בו נורת רמזור (אדום או ירוק), שמציין בודאות שבטווח הקרוב אין בו זריקת קרן אור.

תשובה: לפענ"ד נראה להתיר להשתמש במתג זה ביום שבת קודש, ואין בו שום חשש כלל ועיקר, ואבאר שיחתי בזה, ומאת ה' אשאל מענה שלא אכשל בדבר הלכה.

א) הנה לא מבעיא לדבר הסוברים דגרמא בשבת מותרת, לפ"ז פשוט שהדבר מותר בני"ד, אלא אף למ"ד שלא הותר מלאכת גרמא כי אם במקום פסידא (הובאו דבריהם בשו"ת יבי"א חלק י חאו"ח סי' כו), מ"מ שאני נ"ד שאינו עושה שום מעשה בכלי הנ"ל, ודמ"א למ"ש בספר יד רמ"ה (סנהדרין עז: ד"ה אמר רב פפא) דדוקא כשהמונע נוגע בדבר המזיק, וכשמסירו מיד יוצא ומזיק, אז נחשב כאילו לקח הדבר המזיק בידים והזיק בו, אבל כשאין המונע נוגע בדבר המזיק כגון זורק חץ ותריס בידו, ובא אחר ונטל את התריס, ופגע בו החץ, פטור. שכיון שאין התריס והחץ נוגעים זב"ז, ל"ח הסרת התריס כמעשה נעיצת החץ. ע"ש. ומזה יש ללמוד לגבי דין שבת, דבכה"ג שלא נוגע ממש בחשמל, לא חשיב אף בגדר של הסרת המונע. ועי"פ דברי הרב יד רמ"ה כתב בספר מנוחת אהבה (חלק ב פרק א במי מנוחות סוף ציון 55) ליישב את מ"ש הרמ"א בהג"ה יו"ד (סי' שלט סעיף א) וז"ל אסור לגרום למת שימות מהרה, כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך אסור להשמיט הכר והכסת מתחתיו, וכן אסור לתת מפתחות ביהכ"ס תחת ראשו כדי שיפרד, אבל אם יש שם דבר שגורם עיכוב יציאת הנפש כגון שיש סמוך לאותו בית קול דופק, כחוטב עצים וכיו"ב, ומעכב יציאת הנפש, מותר להסירו משם, שאין בזה מעשה כלל אלא שמסיר המונע. ע"כ. ולכאורה מבואר מזה שהסרת המונע, אינה חשובה כמעשה גמור, אולם לפי דברי הרב יד רמ"ה הנ"ל, אין ראייה מדברי הרמ"א להקל בזה, משום שי"ל דשאני הכא שאין הדבר המונע יציאת הנפש נוגע בנפש, כדי שנאמר שהסרתו תחשב כהוצאת הנפש בידים. ע"כ. ודון מינה ואוקי באתרין.

אולם עדין הדבר צריך תלמוד, דהא אף לגבי מ"ש הרמ"א (סי' שלד סעיף כב) שאין להתיר גרם כיבוי כי אם במקום פסידא, התם מיירי שאינו נוגע באש, ואפ"ה לא הותר כי אם במקום פסידא, ומינה דאף בני"ד אין להתיר כי אם במקום פסידא. ומה גם שאין לתלמוד מהתם משום שהתם הוי בגדר פטור אבל אסור, ואין לתלמוד מזה להתיר לכתחילה.

אולם נראה דשאני נ"ד שאין לו עסק לא במכבה ולא במכובה, וכן ראיתי במכתבו של הרה"ג רבי חיים צבי שפירא שליט"א (אשר שדר לכם) שכתב להקל בזה מטעם הנ"ל. ואף שיש לדון בראיותיו, מ"מ דינו דין אמת. והן לו יהי אלא ספק, הרי כל מ"ש הרמ"א שאין להתיר גרם כיבוי כי אם במקום פסידא, אינו אלא חומרא בעלמא, דאלי"כ אמאי התיר במקום פסידא, אלא ע"כ למימר דמעיקר הדין הדבר מותר. וכן מוכח ממ"ש הרמ"א גופיה בהקדמה לספר תורת חטאת שבכל מקום שהתיר במקום הפסד מרובה, משום שמעיקר הדין סבר להתיר, אלא שחשש לדעת המחמירים במקום שאין הפסד מרובה. וע"ע מ"ש בזה בשו"ת עטרת חכמים (חלק יורה דעה סימן ה), ובשו"ת יחוו"ד (ח"ג סי' יח). ואף אי נימא דסי"ל להרמ"א דאיסורו מדרבנן, מ"מ יש להקל בספיקו.

וע"פ האמור יובן אמאי כתב מו"ר בפשיטות בשו"ת יבי"א חלק ז (תאו"ח סי' לו) להתיר להזיז ולסבב את כפתור החשמל בעודו כבוי, לפני שיגיע זמן הדלקתו, כדי למנוע הדלקתו שנית. וזאת בתנאי שעשה תנאי מערב שבת, כדי שלא יהיה חשש של מוקצה. ע"ש. דמאחר ובשעה שהחשמל כבוי אין בו חשש של מכבה, לפיכך לא נקרא אף בגדר של גרמא. עיין ודו"ק.

ב) ומצד חשש של מוקצה, נראה לפענ"ד דגם בזה אין חשש כלל ועיקר, דלא מבעיא לדעת הסוברים דאין מוקצה במחובר, פשוט שיש להתיר זאת, אלא אף לדעת הסוברים שיש מוקצה במחובר, מ"מ שאני הכא שמכשיר זה מיועד לצורך מלאכה המותרת בשבת, ובכה"ג ליכא חשש של מוקצה, משום שסוף סוף כל יעודו הוא לצורך מלאכה המותרת, וסמך ליסוד זה ממה שדנו הפוסקים אם איכא בסכין של מילה חשש של מוקצה מחמת חיסרון כ"ס (הובאו בספר לוי' חן סי' לח), וצ"ב בזה דאמאי לא העירו הפוסקים מצד דין של כלי שמלאכתו לאיסור, אולם לפי המבואר ניחא, דשאני עצם עשיית ברית מילה, דהיא מלאכת היתר, שהרי מותר למול ביום שבת, ולפיכך אין בזה חשש של מוקצה, ומינה דאף בני"ד שהשמוש בכלי זה הוא מלאכת היתר, אין בזה חשש של מוקצה. וע"פ האמור יובן מדוע כשדן מו"ר בשו"ת יבי"א חלק ג (תאו"ח סי' יח) אודות הקדמת או איחור שעון שבת, לא העיר אודות החשש של מוקצה, ואילו בחלק ז (תאו"ח סי' לו) כשדן אודות השאלה האם מותר להזיז ולסבב את כפתור החשמל בעודו כבוי, לפני שיגיע זמן הדלקתו, כדי למנוע הדלקתו שנית, דן מצד חשש של מוקצה. ע"ש. (ומסיק שיש לסמוך על הפוסקים הסוברים שאין דין מוקצה במחובר, בצירוף תנאי מערב שבת וכו'. ע"ש). וע"פ האמור ניחא, משום דשאני הכא שהשעון מיועד למלאכת היתר, לפיכך אף שמחובר לחשמל, אין בו חשש של מוקצה, משא"כ לגבי סבוב כפתור החשמל בזמן שהחשמל מכובה, שכפתור זה מיועד למלאכת איסור (כיבוי והדלקה), בזה יש מקום לדון מחשש של מוקצה. עיין ודו"ק.

ואף שראיתי כעת בשו"ת נחלת לוי (חלק ב סי' ג-ד) מ"ש בענינים אלו, לפענ"ד נראה עיקר שיש להקל בזה. ובפרט שמכשיר זה יש בו מעלות יתרות על המכשירים שהיו בעבר, חדא שיש ספק אם הקרן תשלח, ואפילו אם הקרן ישלח, יש ספק אם החשמל ידלק, וגם יש בו נורת רמזור (אדום או ירוק), שזו אומר בודאות שבטווח הקרוב, אין בו זריקת קרן אור.

וע"פ כל האמור נראה שיש להקל בזה במקום צורך, אולם מאחר ודבר חדש הוא, ויתכן שיש בזה זילותא דשבתא, ובעינן למעבד בזה גדרים וסייגים, לפיכך עצתי היא שיש לפנות לגדולי ישראל ה' עליהם יחיו (וכעת הגיע לידי הסכמותיהן של הרבנים הגאונים שליט"א כגון הג"ר יהושע ישעיה נויבירט, הג"ר שלמה מחפוד, הג"ר חיים צבי שפירא, והג"ר אביגדר נבנצל), ולהראות להם מ"ש בזה מרנן ורבנן, והם ינחו אותנו בדרך אמת, מה לקרב ומה לרחק. ואנו תפלה למרומים שלא תצא תקלה תחת ידינו. אמן.

בברכה

יהודה ברכה